

2. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

2.1. Η Κεντρική Δυτικομακεδονική Οροσειρά

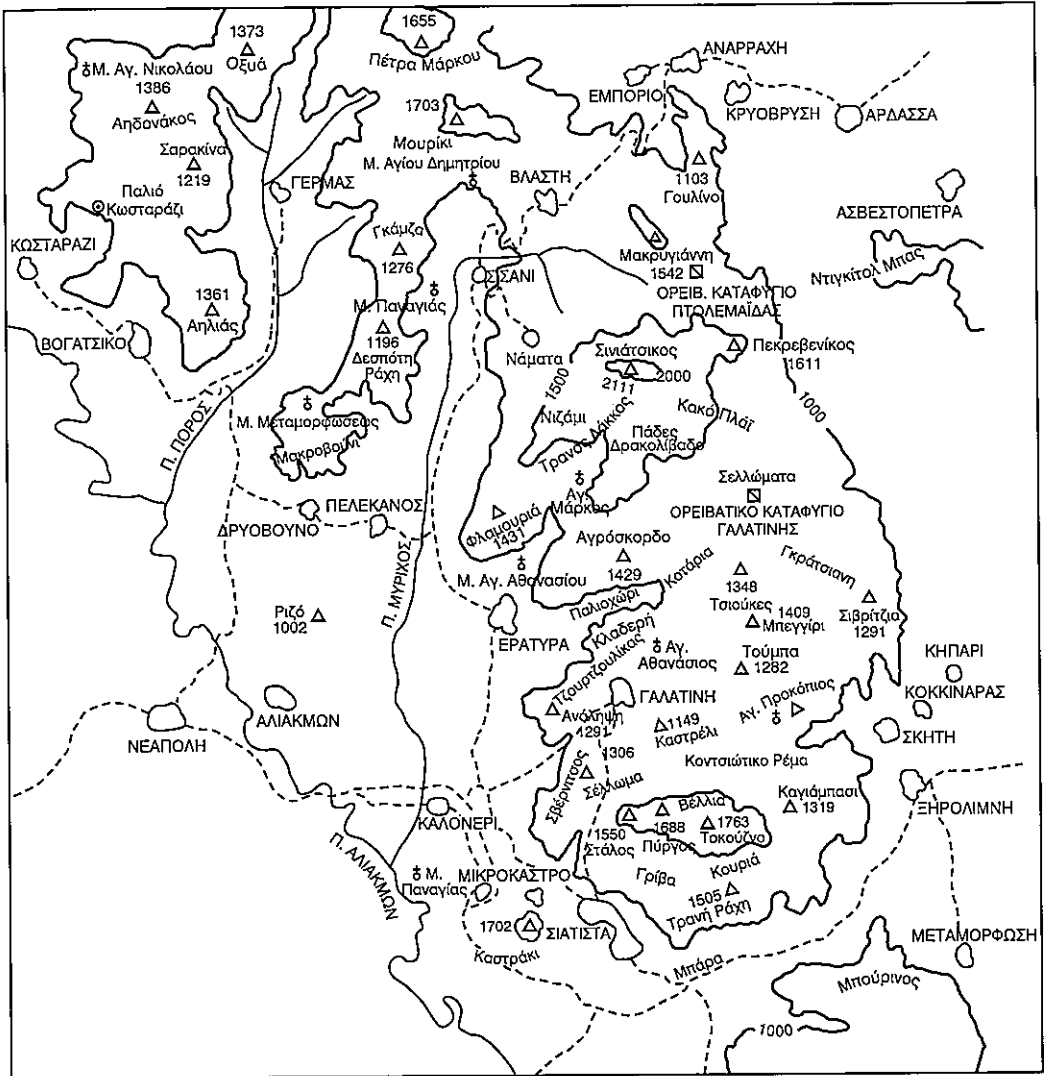
Η Δυτική Μακεδονία τέμνεται στο μέσον της και με κατεύθυνση από βορειοδυτικά προς νοτιοανατολικά, από μια μακρά οροσειρά. Η οροσειρά αυτή διαχωρίζει δύο σαφείς γεωγραφικές ενότητες: την κοιλάδα του Άνω Αλιάκμονα στα δυτικά και τα οροπέδια - λεκανοπέδια Φλώρινας - Εορδαίας - Κοζάνης στα ανατολικά. Η οροσειρά αποτελείται από έξι διαδοχικούς ορεινούς όγκους, που φέρουν τα ονόματα, με τη σειρά από βορρά προς νότο, *Βαρνούς* (Περιστέρι), *Βέρνο* (Βίτσι), *Μουρίκι*, *Σινιάτσικος*, *Βέλλια*, *Μπούρινος*. Τα πέντε πρώτα βουνά σχηματίζουν συνεχόμενη οροσειρά, χωρίς διακοπή της κορυφογραμμής: χωρίζονται μόνο από τις ταπεινώσεις του υψόμετρου των υδροκριτών¹, τις λεγόμενες ορεινές διαβάσεις. Μεταξύ του Βαρνούτα και του Βέρνου σχηματίζεται η ορεινή διάβαση της *Βίγλας Πισσοδερίου* (υψόμετρο 1600 μ.), που συνδέει τη Φλώρινα με τα Κορέστια και τις Πρέσπες. Μεταξύ του Βέρνου και του Μουρικιού σχηματίζεται η ορεινή διάβαση της *Κλεισούρας* στη θέση *Νταούλι*² (υψόμετρο 1250 μ.). Και οι δύο παραπάνω διαβάσεις είναι αυχένες της συνεχόμενης κορυφογραμμής, η οποία συνεχίζεται και ανάμεσα στα βουνά Σινιάτσικο και Μουρίκι χωρίς να πέφτει κάτω από τα 1500 μ. υψόμετρο. Το ίδιο ασαφή είναι και τα όρια με-

-
1. Υδροκρίτης είναι η νοητή γραμμή η οποία συνδέει τις κορυφές μιας οροσειράς, κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μη τέμνει κανένα ρέμα, ποταμό ή λεκάνη απορροής της οροσειράς και να ξεχωρίζει τα νερά που χύνονται προς τη μια πλευρά, από τα νερά που χύνονται προς την άλλη πλευρά της οροσειράς. Π.χ. ο υδροκρίτης της οροσειράς της Πίνδου χωρίζει τα νερά που χύνονται στο Ιόνιο και Αδριατικό πέλαγος, από αυτά που χύνονται στο Αιγαίο. Κατά τους δύο τελευταίους αιώνες στη Βαλκανική χερσόνησο, οι επιτροπές που χάραζαν τις γραμμές των συνόρων μεταξύ κρατών, συνήθως επέλεγαν τους υδροκρίτες ως οριογραμμές.
  2. Για τη διάβαση στο *Νταούλι* και για το βουνό *Μουρίκι* βλ. Γ. ΤΣΟΤΣΟΣ, "Ορειογραφία Δυτικής Μακεδονίας, Μουρίκι-Σινιάτσικος-Βέλλια", *Δυτικομακεδονικά Γράμματα*, τ. Θ' (1998), σσ. 173-196.

ταξύ Σινιάτσικου και Βέλλιας, όπου η μόνη αξιόλογη δίοδος είναι η ελικοειδής διαδρομή Σκήτη - Γαλατινή - Εράτυρα, με μέγιστο υψόμετρο 1050 μ. Αντίθετα ανάμεσα στα δύο τελευταία βουνά, Βέλλια και Μπούρινο, σχηματίζεται ένα ευρύ (πλάτος 200 μ. - 1 χλμ.) και στενόμακρο (μήκος περίπου 10 χλμ.) άνοιγμα χαμηλού υψομέτρου, γύρω στα 700-800 μ. που φέρει τα ονόματα *Μπουγάζι*³ και, στο δυτικό άκρο, *Φαρδύκαμπος*. Οι ορεινές αυτές διαβάσεις αποτελούσαν από την αρχαιότητα περάσματα δρόμων με μεγάλη στρατηγική σημασία, στο βαθμό μάλιστα που αποτελούσαν τμήματα μεγάλων δρόμων που συνδέαν (και συνδέουν και σήμερα) την πεδινή Μακεδονία και τη Θράκη με το Ιόνιο και Αδριατικό πέλαγος και με τη Δύση⁴.

Ειδικότερα, το Μουρίκι, ο Σινιάτσικος και η Βέλλια, εξ αιτίας της συνεχόμενης διάταξής τους θεωρούνται από μερικούς ως ένα βουνό· λόγοι όμως γεωμορφολογικοί, γεωλογικοί, και, κυρίως τα διαφορετικά τους ονόματα, ως ονόματα ορεινών συγκροτημάτων κι όχι κορυφών, όπως έχουν καθιερωθεί στην ιστορία, μας υποχρεώνει να τα θεωρήσουμε ως ξεχωριστά βουνά, σε μια συνοπτική γεωγραφική επισκόπηση του κεντρικού ορεινού τμήματος της Δυτικής Μακεδονίας. Θα πρέπει, ακόμη, ν' αναφερθεί και το ορεινόμιο *Ζυγός*, αποδιδόμενο σ' όλη τη συνεχόμενη οροσειρά Βίτσι - Μουρίκι - Σινιάτσικος - Βέλλια⁵, όνομα που σήμερα είναι άγνωστο στους κατοίκους των περιοχών πάνω και γύρω από την οροσειρά.

-
3. Η λέξη είναι τουρκική (*μπογάζ*) και συνήθως δίνεται σε επίπεδες στενωπούς με μορφή στενόμακρης κοιλάδας που διακόπτει μια οροσειρά. Αντίθετα ο όρος *δερβένι* (περσικής προέλευσης, *derven* ή *dervent*) δινόταν σε αυχένες από τους οποίους περνούσαν σημαντικοί δρόμοι, όπως π.χ. το *δερβένι* της Βίγλας Πισοδερίου, το *δερβένι* της Κλεισούρας (Νταούλι), της Κατάρας Μετσόβου κ.ά. Τα *δερβένια* φυλάγονταν για την ασφάλεια των συγκοινωνιών, κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας, από αρματολούς ή από Αλβανούς ντερβεντζήδες, οι οποίοι εισέπρατταν και τα ανάλογα διόδια (για τις συνθήκες διεξαγωγής των συγκοινωνιών στα *δερβένια* βλ. Δ. ΑΝΩΓΕΙΑΤΗΣ-ΠΕΛΕ, *Δρόμοι και διακίνηση στον Ελλαδικό χώρο κατά τον 18ο αιώνα*, Αθήνα 1993, σ. 100 κ.ε.).
  4. Για τις κύριες οδικές αρτηρίες της Δυτικής Μακεδονίας στην αρχαιότητα, βλ. ΔΗΜ. ΣΑΜΣΑΡΗΣ, *Ιστορική Γεωγραφία της Ρωμαϊκής επαρχίας Μακεδονίας, το τμήμα της σημερινής Δυτικής Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη 1989. Για τη νεότερη περίοδο βλ. Γ. ΤΣΟΤΣΟΣ, "Ορεινοί δρόμοι στη Βόρεια Πίνδο κατά τον 18ο και 19ο αιώνα", *Διεθνές Συνέδριο Ιστορικής Γεωγραφίας "Δρόμοι και Κόμβοι της Βαλκανικής, από την Αρχαιότητα στην Ενιαία Ευρώπη"*, Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 179-190.
  5. Την ονομασία αναφέρει ο ΜΙΧ. ΚΑΛΙΝΔΕΡΗΣ, *Ο βίος της κοινότητας Βλάτσης επί Τουρκοκρατίας εις το πλαίσιο του Δυτικομακεδονικού περιβάλλοντος*, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 494.

Χάρτης 1: Η ευρύτερη περιοχή του ορεινού συγκροτήματος Σινιάτσικου-Βελλίας με τους οικισμούς και το σύγχρονο οδικό δίκτυο. Ισοδιάσταση 500 μ. (σχεδίαση του συγγραφέα).

Ολόκληρος ο ορεινός όγκος Μουρίκι - Σινιάτσικος - Βέλλια, από γεωλογική άποψη, κείται στα όρια Πελαγονικής και Υποπελαγονικής ζώνης⁶. Τα ασβεστολιθικά πετρώματα επικρατούν στο βορειοδυτικό άκρο και κυριαρχούν απόλυτα στο νότιο ήμισυ του ορεινού όγκου, με πολλά καρστικά φαινόμενα, κυρίως βάραθρα ανερεύνητα μέχρι σήμερα. Ειδικότερα ο Σινιάτσικος αποτελείται από κρυσταλλοσχιτώδη πετρώματα στα βορειοανατολικά, όπως γνεύσιοι, μαρμαρυγικοί σχιστόλιθοι, με επικαθήμενο στρώμα ασβεστολίθων και με πλήθος απολιθωμάτων, όπως λείψανα από κελύφη ιππουριτών⁷. Η γεωλογική αυτή διάταξη έχει αποτέλεσμα την ύπαρξη άφθονων πηγών νερού στις βόρειες πλαγιές του βουνού. Αντίθετα, ο κεντρικός κώνος του Σινιάτσικου, οι νότιες, νοτιοδυτικές και νοτιοανατολικές πλαγιές του, ολόκληρη η Βέλλια και η ενδιάμεση, μεταξύ Σινιάτσικου και Βέλλιας ορεινή ζώνη, αποτελούνται εξ ολοκλήρου από ασβεστολίθους⁸, με αποτέλεσμα την παντελή, σχεδόν έλλειψη πηγών. Πηγές τρεχούμενου νερού συναντώνται στους νοτιοανατολικούς πρόποδες της Βέλλιας (περιοχή Ξηρολίμνης), στις νότιες πλαγιές (Βρέτος Σιάτιστας) και, ιδίως στις επίπεδες και λοφώδεις εκτάσεις δυτικά του ορεινού συγκροτήματος (Σισάνι, Εράτυρα, Καλονέρι, Δρυόβουνο), όπου φαίνεται ότι αποστραγγίζουν τα υπόγεια ύδατα των ασβεστολιθικών βουνών. Ολόκληρος ο ορεινός όγκος Σινιάτσικου - Βέλλιας είναι γενικά άνυδρος, και τα νερά εμφανίζονται στη ζώνη επαφής των ασβεστολιθικών υψωμάτων με τα γαιώδη αργιλλικά εδάφη της περιοχής από τον Αλιάκμονα ως τους πρόποδες του ορεινού όγκου. Έτσι οι δυτικοί πρόποδες του ορεινού συγκροτήματος χαρακτηρίζονται από πλούσια βλάστηση, κυρίως δάση δρυός και οι καλλιεργούμενες εκτάσεις είναι σε μεγάλο ποσοστό ποτιστικές. Αντίθετα, στους ανατολικούς πρόποδες, που χαμηλώνουν βαθμιαία μέχρι το λεκανοπέδιο της Εορδαίας, στα 700 μ. περίπου, τα νερά είναι ελάχιστα και οι επίπεδες εκτάσεις καλλιεργούνται αποκλειστικά με σιτηρά.

6. Δ. ΜΟΥΝΤΡΑΚΗΣ, *Γεωλογία της Ελλάδας*, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 23.

7. Κ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ, "Ο Σινιάτσικος, ονομαστό βουνό της Δυτικής Μακεδονίας", *Βοϊκή Ζωή*, τ. 42 (Νοεμ.-Δεκ. 1979), σ. 4.

8. Το Μουρίκι και ο βόρειος Σινιάτσικος αποτελούνται από γνεύσιους της Τριαδικής περιόδου και παλιότερους, του Παλαιozoϊκού αιώνα. Οι απολιθίξεις του ορεινού συγκροτήματος προς τα χωριά Βογατσικό, Δρυόβουνο, Πελεκάνος αποτελούνται από ασβεστόλιθους της Πέρμιας και Τριαδικής περιόδου. Το κεντρικό και νότιο τμήμα του Σινιάτσικου αποτελείται από ασβεστόλιθους της Τριαδικής και Ιουρασίου περιόδου (Α. Παμπέτης, "Ασκιον, Σινιάτσικο", *Κορφές*, τ. 127 [Μάιος-Ιούν. 1997], σ. 43).